

- мами, з роздатковим матеріалом, досліди на заняттях та в домашніх умовах, вивчення принципу дії приладів за моделями і схемами, робота з додатковою літературою;
- роботи, що спрямовані на удосконалення знань, їх уточнення та поглиблення, вироблення вмінь використовувати знання на практиці: вирішення експериментальних, якісних, графічних задач проведення експериментів на встановлення взаємозв'язку між явищами, спостереження з метою уточнення умов, в яких відбувається явище, складання задач;
- роботи, основна мета яких формування у студентів умінь і навичок практичного характеру: побудова і аналіз графіків, виготовлення колекцій, гербаріїв;
- роботи, основна мета яких розвиток творчих здібностей: підготовка доповідей, рефератів, розробка нових варіантів дослідів, розробка методики постановки дослідів, побудова гіпотез, виконання дослідів з елементами наукового дослідження.

Отже, при виконанні різних видів самостійної роботи у студентів формується самостійність, глибокі міцні знання, вміння регулювати власну діяльність, успішно її організувати. Важливо навчити студентів самостійно орієнтуватися в інформації, кількість якої постійно збільшується, успішно її використовувати. Для цього необхідно під час організації самостійної роботи створювати відповідне навчально-методичне середовище із використанням електронних підручників, Інтернет та гіпермедійних технологій, акцентувати увагу на розв'язування завдань на творчому і пошуковому рівні.

Література

1. Організація самостійної роботи студентів / <http://nova Rambler.ru> / Електронний ресурс.
2. Формування у студентів педагогічного університету вмінь і навичок самостійної роботи засобами бібліотечних технологій / http://www.library.edu.ua/net/datas/upload/files/library_begin_shcool.doc. Електронний ресурс.

ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ДОВКІЛЛЯ» У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Яновська Т.А. (м. Полтава)

Головними ідеями курсу “Довкілля” у молодших класах є ідеї гуманістичної педагогіки. Згідно з ними “Довкілля” у центрі освітнього процесу ставить дитину з її інтересами, потребами та особливостями. Спрямованість освіти на співробітництво з особистістю учня відрізняють освітню систему “Довкілля” від традиційної освіти [2, 90; 7, 7; 4, 85]. Якщо традиційна школа розв'язує проблему, як поводитися з дитиною, щоб вона з більшим бажанням і успішно завоювала зміст освіти, то курс “Довкілля” намагається розв'язати проблему, яким повинен бути зміст освіти, щоб дитина могла нормально розвиватися [1, 7; 3, 2].

Інтегрований курс “Довкілля” дає школярам систему навчальних засобів, що використовується кожного уроку. Ця система враховує органічні потреби дитини, обумовлює гармонійний розвиток її творчих здібностей та розвиток її як особистості, а саме: читання та аналіз з дорослими певного матеріалу, колективна робота у малих групах, знаходження виходу з проблемної ситуації, виготовлення моделі до раніше вивченого реального предмету чи явища, вивчення на основі практичної діяльності особливостей того чи іншого предмету або явища, складання казки чи оповідання за певною темою, зображення реалі-

льного чи уявного предмету або явища, уроки серед природи. Навчально-пізнавальна діяльність учнів під час сприймання та засвоєння курсу "Довкілля" включає безпосереднє спілкування дітей з природою, виготовлення моделей до предметів, спостереження, дослідження [5, 5].

На першому етапі природничо-наукової освіти, у період формування фундаменту світорозуміння і розуміння своєї ролі у оточуючому середовищі, становлення Я – концепції молодшого школяра, вчитель "Довкілля" встановлює суб'єктні взаємовідносини зі своїм учнем. У 1-2 класах він вивчає потреби дитини, її можливості; взаємодіє з нею в її природному середовищі, де вони рівні як частини доквілля. Вчитель не пред'являє учневі мету вивчення доквілля в явному вигляді (відкриття суттєвих зв'язків у доквіллі, засвоєння основних знань про природу), він приховано збуджує у дитини наміри відокремлювати серед об'єктів доквілля ті, які її цікавлять, а через осмислення зв'язків у них виявити основні зв'язки живої істоти з її середовищем – з сонцем, повітрям, водою, землею. Шляхом багатьох розумових однотипних актів, спостережень, досліджень, при спрямуванні активності вчителем учень іде до відкриття загальних закономірностей природи, до поступової об'єктивізації свого мислення, соціалізації свідомості. Спостереження у доквіллі базується на безпосередньому сприйнятті об'єкта і на аналізі інформації про ситуацію у доквіллі. Діяльність учнів на кожному уроці організована так, що усі поняття „проходять” кілька разів через свідомість учнів: під час індивідуальної роботи з підручником, роботи у групах, самостійної роботи, у процесі гри.

Наприкінці першого року навчання та на початку другого класу вчитель достатньо пізнає дітей, які є готовими до того, щоб самостійно осмислити і виразити вербально мету свого розвитку, обрати об'єкти для спостереження відповідно до своїх інтересів У другому класі учні вже мають більш розвинену увагу, терпіння, здатність до логічних операцій.

У третьому класі зростають розумові можливості школяра. На цьому етапі учень самостійно відкриває зміст загальних закономірностей природи і на їх основі намагається вербально пояснити взаємозв'язок об'єктів оточення. Вчитель вже чіткіше контролює знання дитини про суттєві зв'язки у природі, природничо-наукові поняття, що використовуються при поясненні явищ природи, повсякденного життя, зміст загальних законів природи, уміння застосовувати ці закони до пояснення явищ і процесів навколишнього світу. У кінці кожного навчального року діти аналізують свої надбання у знаннях та уміннях. Таким чином, переглянута система засобів інтегрованого курсу впливає на особливості розвитку пізнавальної сфери дітей початкових класів. Робота у групах сприяє розвитку мовлення і мовленнєвого мислення учнів, формування уміння продуктивно спілкуватися, допомагати один одному у навчанні, зв'язно викладати думки, бути цікавим співрозмовником; індивідуальна робота спрямована на розвиток мислення, уміння фантазувати, моделювати у малюнках реальну дійсність; уроки серед природи мають пізнавальне та виховне значення, формують дослідницьке ставлення до навколишнього світу, практичні навички пошукової роботи і спостереження [6, 89].

Інтегроване навчання являє собою спільну діяльність учнів і вчителя. Основними діями школярів при такому навчанні є перцептивні дії, спрямовані на сприймання наочних предметів, виділення їх характерних ознак, створення цілісних образів; мислительні дії, що являють собою розумові пошуки відповідей на питання, на які не можна відповісти, сприймаючи об'єкти або згадуючи те, що є у попередньому досвіді. Інтегроване навчання включає й графічні та практичні дії. Вони виступають як засіб пізнання властивостей речей, як зовнішня опора внутрішніх дій і сфери застосування засвоєваних понять. Інтегроване навчання являє собою спілкування вчителя з учнями, коли вчитель ставить перед учнями питання. Діти усвідомлюють його, приймають і включаються у пошуки відповідей на нього [8, 36].

Отже, такі засоби як уроки серед природи, колективна робота у малих групах, знаходження виходу з проблемної ситуації, читання та аналіз з дорослими навчального матеріалу, зображення реального чи уявного предмету або явища, виготовлення моделі до раніше вивченого реального предмету чи явища повинні сприяти особливостям розвитку мислення учня. Одним з недоліків традиційної системи освіти вважається відірваність навчального матеріалу від реальних життєвих проблем та особистісного досвіду учня, що не призводить до перенесення здобутих у школі знань на реальні життєві ситуації. Позитивне ставлення до навчання вчитель, у значній мірі, повинен формувати за рахунок зв'язку викладання з життям і особистим досвідом школяра. Уміння аналізувати свої дії та вчинки, порівнювати їх з діями та вчинками інших людей, виділяти і розуміти найголовніше у наданій інформації, слухати іншого, аргументувати свої умовиводи, співставляти думки різних груп застосовуються на лабораторних роботах, у роботах в малих групах, під час складання казки чи оповідання за певним сюжетом та виготовлення моделі до раніше вивченого реального предмету чи явища, в ході читання та аналізу тексту з дорослими. В ході використання цих засобів поступово удосконалюється самоаналіз школярів своїх суджень і вчинків з точки зору їх відповідності задуму та умовам діяльності. Такі засоби, як уроки серед природи, лабораторні роботи, колективна робота у малих групах, знаходження виходу з проблемної ситуації, складання казки чи оповідання за певною темою, читання та аналіз тексту з дорослими базуються на умінні учня давати відповідь на запитання, слухати та рахуватися з думкою іншої людини, вести дискусію, прагнучи допомагати один одному у навчанні.

Література

1. А як слухати весну: Обговорюємо базовий навчальний план і проблеми, пов'язані з його апробацією // Освіта. – 1997. – 15-22 січня. – С.7.
2. Водоласька Т.В. Учителям “Довкілля” початкових класів / Т.В.Водоласька // Постметодика. – 1999. - № 2-3-4. – С. 90-91.
3. Гончаренко С.У. Проблеми інтеграції змісту шкільної освіти / С.У.Гончаренко // Інтеграція елементів змісту освіти: Матеріали Всеукраїнської наук. практич. конф. – Полтава, 1994. – С.2-3.
4. Гуз К.Ж. Досягнення і перспективи освітньої програми “Довкілля” / К.Ж.Гуз // Постметодика. – 1999. - № 2-3-4 (24-25-26). – С. 83-88.
5. “Довкілля” в навчальному році // Освіта України. – 1999. – 22 вересня. – С. 5.
6. Ільченко В.Р. “Довкілля” в 1999-2000 навчальному році / В.Р.Ільченко // Постметодика. – 1999. - № 2-3-4 (24-25-26). – С. 89.
7. Ільченко В.Р. Що таке “Довкілля” / В.Р.Ільченко // Освіта. – 1996. – 25 вересня. – С. 7.
8. Махмутов М.И. Вопросы интегративного потенциала дидактики / М.И.Махмутов, Л.А.Артемьева // Проблемы интеграции процесса обучения в СПТУ: Сб. науч. тр. – М.: Изд-во АПН СССР, 1989. – С.4-42.